

Тема:

15 та 16 грудня 2021 року відбулося засідання РАУ

с. 4

«ЄС та Східне партнерство» — у Гаазі відбулася конференція за участю керівництва НААУ

с. 13

Дайджест діяльності комітетів та секцій НААУ

с. 19

Історія адвокатури: «Замість себе вірою в суді бути...»: адвокати Слобожанщини XVIII століття» — НААУ презентує нову книгу

с. 62

АДВОКАТУРА СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ: ПОВЕРНЕННЯ ДО ІСТОРІЇ

Слобожанщина належить до тих історико-географічних регіонів, які, попри перманентні дослідження їхнього історичного минулого, зберігають чимало таємниць і несподіванок. Здавалося б, загальновідомим є факт, що в другій половині XVII — на початку XVIII ст. Слобідську Україну колонізували українці з Наддніпрянщини і перетворили її на надійно захищений і добре загосподарений край, що межував на заході із Гетьманщиною, на півдні із Запорозжям і Кримським ханством, на сході з Доном, на півночі з Росією. Тут постали Харків, Суми, Охтирка, численні села й хутори, де творив Григорій Квітка-Основ'яненко і мандрував Григорій Сковорода.

Однак під кутом зору історії адвокатури і права минуле Слобідської України доби раннього нового часу досі залишалося суцільною terra incognita. Чи діяв Литовський Статут на цих теренах? Чи підпадали слобідські козаки під юрисдикцію судів Московської держави і Російської імперії? Чи постав інститут судового захисту в Слобідських полках так само, як він розвинувся у Війську Запорозькому? Чи клієнти з Гетьманщини винаймали слобідських адвокатів? І взагалі, хто міг бути у цей час адвокатом? Які були правила етики? Чи відомі прізвища адвокатів Слобожанщини найдавнішого періоду та їх клієнтів? Ще донедавна відповіді на ці запитання годі було б знайти в науковій літературі, адже слобідська тематика не потрапляла до кола зацікавлень істориків права та адвокатури.

Очевидну прогалину в історико-правових студіях був покликаний заповнити проєкт кандидатки історичних наук, учасниці Всеукраїнського проєкту «Історія адвокатури України», старшої наукової співробітниці Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України Світлани Потапенко, підтриманий Центром досліджень адвокатури і права Національної асоціації адвокатів України. Авторка зосередилася на проблемі походження і становлення адвокатури на Слобожанщині: від витоків до рубежу XVIII і XIX ст., що знаменував початок нової історичної епохи.

На початку роботи над дослідженням зринали сумніви, чи першоджерела через втрати і лакуни

відкриють минуле слобідської адвокатури з достатньо повнотою. Але ці сумніви розвіяла планомірна евристика у Центральному державному історичному архіві України у Києві, під час якої Світлана Потапенко нагромадила значний обсяг інформації про адвокатів та особливості їхньої діяльності, відшукала документи про адвокатів, їхніх клієнтів, систему судочинства й особливості перебігу процесу.

Авторка дійшла висновку, що відомості про участь адвокатів у процесах щодо фізичної і матеріальної шкоди та у цивільних правовідносинах у Слобідській Україні походять ще із 1720-х рр. Із книги читачі дізнаються важливі подробиці захисту адвокатами майнових інтересів клієнтів у справах широкого спектру: від спадкових спорів до крадіжок, грабунків і псування майна. Ще виразніше роль адвокатів виявляється

у справах про загрозу здоров'ю, життю і честі клієнтів, які авторка розглядає достатньо детально.

У нарисі цитати з першоджерел перекладено сучасною українською мовою з метою адаптувати текст до ширшої читацької аудиторії. Разом із тим публікація справ 1726 — 1804 рр. дає змогу прочитати джерела мовою оригіналу, з яскравими виразами, тогочасними термінами й уривками нормативних актів.

Авторка не натрапила на інформацію про адвокатів у Слобідській Україні, але переконливо показала, що жінки часто виступали стороною процесу, де від їхнього імені діяли наймані адвокати з кола канцеляристів, адвокати-службовці або родичі.

Досліджуючи історію слобідської адвокатури, Світлана Потапенко здобула підтримку з боку закордонних наукових інституцій як стипендіатка Фонду Герди Хенкель 2019—2020 рр. у Коледжі Нової Європи (Бухарест, Румунія). Робота в архівах і бібліотеках Бухареста, а також стажування у Віденському університеті, передбачене цією програмою, уможливили апробацію попередніх результатів роботи на низці міжнародних академічних заходів та у комунікації з вченими з різних країн. Така міжнародна підтримка демонструє, наскільки історія адвокатури є на сьогодні затребуваною і актуальною дослідницькою тематикою.

Переконані, що історичний нарис про адвокатуру Слобожанщини найдавнішого періоду буде цікавим адвокатам цього краю, науковцям, правникам, молодим дослідникам та усім, хто цікавиться історією адвокатури і права. Книга вводить у науковий обіг нові архівні документи, які публікуються вперше, з'я-

совує соціальне походження адвокатів і клієнтів Слобідської України, особливості гонорарної політики, девіації з боку учасників судового процесу та типові порушення адвокатської етики.

Важливо, що у дослідженні розглянуто участь адвокатів у майнових спорах та інших цивільних правовідносинах і найголовніше — вперше укладено список адвокатів, які брали участь у судових процесах на Слобожанщині у XVIII ст., та їхніх клієнтів, опубліковано процесуальні документи того часу.

Підсумовуючи, варто наголосити, що книжка Центру досліджень адвокатури і права Національної асоціації адвокатів України авторства Світлани Потапенко вирізняється ґрунтовним опертям на першоджерела і у той же час вдалим застосуванням сучасних методологічних підходів. Авторський стиль легкий, але текст насичений фактографічно, що дозволило сформулювати виважені й логічні висновки. Публікація документів занурює в атмосферу судових баталій XVIII ст., а фотододаток створює необхідний візуальний контекст. Тож зусиллями НААУ та дослідниці Світлани Потапенко слобідська адвокатура найдавнішого періоду зайняла належне їй місце в історії вітчизняної адвокатської спільноти.

**Ірина Василик,
керівник Центру досліджень
адвокатури і права,
проректор Вищої школи
адвокатури НААУ**